

II. A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése: Az apátfalvi női viselet

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

- | | | |
|--|--|--|
| <input type="checkbox"/> agrár- és
élelmiszergazdaság | <input type="checkbox"/> egészség és életmód | <input type="checkbox"/> épített környezet |
| <input type="checkbox"/> ipari és műszaki
megoldások | <input checked="" type="checkbox"/> kulturális örökség | <input type="checkbox"/> sport |
| <input type="checkbox"/> természeti környezet | <input type="checkbox"/> turizmus | |

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye

Eszterlanc Ház, Langó Hagyományőrző Ház, József Attila Múzeum Makó, Móra Ferenc Múzeum Szeged,

4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik

- | | | | |
|--|-------------------------------------|--------|---|
| <input checked="" type="checkbox"/> települési | <input type="checkbox"/> tájegységi | megyei | <input type="checkbox"/> külföldi magyarság |
|--|-------------------------------------|--------|---|

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

Az apátfalvi nők pompás, sokszoknyás, gazdagon csipkézett, kivarrt öltözeti darabjai, az öltözet hagyományos szerkezete a 20. században számos kutató figyelmét felkeltette. A viselet első, pontos leírása 1925-ből, Banner János tollából származik. 1939-ben Fél Edit viseletkutató gyűjtött adatokat községben, a helyi Gyöngyösbokréta csoport színpadi öltözetének összeállításához. Az 1960-as évektől a szegedi és a makói múzeum munkatársai kutatták az öltözködés hagyományait, a legteljesebben T. Knotik Márta.

A község a 18. század közepén a Palócföldről (Heves megye) és a Jászságból érkezett telepésekkel népesült újra. Több kutató véleménye szerint ez egyik magyarázata a lakosság hagyományokhoz való ragaszkodásának, valamint gazdag, túldíszítettségre hajló népművészetének, amelynek része a sokszoknyás, pompás női viselet is.

A kivetkőzés, illetve a 19. századi eredetű viseleti darabok elhagyása az I. világháború után kezdődött a faluban. A sokszoknyás, ingvállas-pruszlikos, a környező falvak által „nagyfar”-nak gúnyolt női viselet darabjait az első világháború után kezdték felváltani a polgárosultabb ízlésnek megfelelő ruhadarabok. A selyemmel és csipkével nem takarékoskodó, gazdagon díszített ünnepi viseletet elsőként az uradalmakban és a Makón szolgáló asszonyok, lányok hagyták el.

A legtovább a tanyai lakosság ragaszkodott a régi formákhoz, ők még az 1950-es évekig viselték – némileg módosítva a korábban jellemző darabokat.

A nők ünnepi viseletének jellegzetes darabjai az 1920-as évekig: nyáron a sok alsószoknyával viselt, 7-9 szélből varrt bő selyemszoknya. A szoknya alá a derekukra sálát kötöttek, hogy a szoknya minél jobban terüljön. A szoknya elé kötött, díszítetlen *egyszél kötő*, a fehér vászon, hímzett ingváll és rövid derekú pruszlik, télen a bélelt, selyemből varrt ujjas, a *testhezálló* voltak. Alkalmivá az alapanyagok tették az öltözetet: ünnepre, templomba selyem, *mold*, bálba *barizs*, hétköznapra karton vagy kékfestő szoknyát és testhezállót viseltek. A testhezállók ujját és

derekának alját színes selyempántokkal, farkasfoggal, apróra szedett, rakott selyemszalagokkal és rőföstől vásárolt csipkével vagy slingeléssel (később gyári madeirával) díszítették.

Az első világháború végén a bélelt, karcsúra szabott testhezállókat felváltotta a hajtásokkal szűkített blúz, amelyen mértéktelenül alkalmazták a készen vásárolt tüllcsipke fodrokat, a galléron, vállrészen, a gomboláspánt mellett és a ruhaderékon, illetve a kézelőn.

Egyidejűleg változott a kötény szabása is: a szoknyát szinte teljesen elfedő egyszél kötény helyébe a húszas években a fodros kötény lépett, melynek alját széles, ráncolt fodor díszítette.

A lányok a hajukat egy ágba fonva, széles pántlikába fogva viselték, míg az asszonyok számára a *fityulának* nevezett főkötő, és utcai viseletként a fejkendő viselése volt kötelező. Lábbeliként az ünnepi viseletben már a 19. század végén jellemző volt a fűzős, majd pántos cipő, nyáron pedig a szalagos, hímzett fejű papucs. A téli ruhadarabok közül a gyöngyökkel gazdagon kivarrt, vattázott *kacabájt* a századfordulóig viselték, azután a bélelt bársony, illetve plüsskabátok jöttek divatba. Jelentős változáson mentek keresztül az alsóruházat darabjai is.

A polgárosultabb divatot követő, szoknyaderékba kötött blúzok és a szabott szoknyák az 1930-as évektől átváltoztatták, a közízléshez közelítették az apátfalvi nők öltözetét.

A régi viseletről számos fényképfelvétel áll rendelkezésünkre a 19. század végétől, melyek többsége a makói műtermekben készült. Értékes felvételeket készített Broda Sándor, aki Banner Jánossal, majd Keszi Kovács László is, aki Fél Edittel gyűjtött a községben.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

Az apátfalvi női öltözet Csongrád megye egyik, a 20. század közepéig lassan változó, hagyományos elemeket és vonásokat őrző paraszti viselete. Bár a viselet hagyományos darabjait a második világháború után már csak az idősek öltötték fel, az 1930-as évektől a népművészeti mozgalmak: a Gyöngyösbokréta majd a hatvanas-hetvenes évek népdalkörei segítettek életben tartani a helyi identitást jól kifejező öltözködést. Az Apátfalvi Hagyományőrző Csoport tagjai számára napjainkban készített öltözeti darabok mintái pár évtizede még a nagyszülők, dédszülők által viselt öltözetek voltak.

Az apátfalvi női öltözet napjainkban – a tápéi mellett - a dél-alföldi viseletek színpadi mintaképe. Mind a hazai, mind a határokon túli, főként vajdasági néptáncgyűttesek számára a dél-alföldi táncok előadásához elengedhetetlen egy öltözet elkészítése, amely így a megye paraszti kultúráját vidékünk határait messze túllépve is reprezentálja.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája:

Banner János: Apátfalva néprajzi vázlata. In: Banner János emlékezete születésének centenáriumán. Szerk: Szabó Ferenc. Békéscsaba-Szeged, 1989. 112-137. (Sajtó alá rendezte Tóth Ferenc)

T. Knotik Márta: Öltözködés, viselet. In: Csongrád megye népművészete. Szerk: Juhász Antal. Budapest, 1990. 155-232.

Tóth Ferenc: Apátfalva. (Száz magyar falu könyvesháza). Szerk. Blazovich László. 117-127.

Móra Ferenc Múzeum (Szeged, Roosevelttér 1-3.) néprajzi gyűjteménye (archív fotók, öltözeti darabok)

József Attila Múzeum (Makó, Megyeház u. 4.) néprajzi gyűjteménye (öltözeti darabok, archív fotók)

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

III. MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja



A kép Vargáné Antal Ilona tulajdona
Juracsek Mihályné Veréb Krisztina szül: 1888.
A kép 1908-ban készült. A lány 20 éves.



A kép Varga Ferenc tulajdona
anya Kerekes Balázsné Balázs Rozália
kislány Szentesi Istvánné Kerekes Anna
A kép 1918-ban készült



Testhönállós ünnepi öltözet

Ingvállas, pruszlikos nyári ünnepi viselet

A képeken Csapó Jánosné Apátfalva



Családi kép Varga Sz. Pál és családja 1913

A kép Varga Ferenc tulajdona



Csikota András és családja 1922

A kép Bíró Sándorné tulajdona

2.A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek

Az apátfalvi női viselet települési értéktárba történő felvételre ajánló levél.

A régi időkben a 20 éves fiatalok már öregasszonyoknak néztek ki, olyan sötét színű ruhákat hordtak. Az anyagokat a vásárokon vették, és varratták a faluban. A selyemkendők, fejkendők gyönyörű mintásak voltak, és szép színűek, a vásárokon vették. Nagydajkám a végső szobában lakott, volt egy tulipános ládája, abba tartotta a selyemkendőket, blúzokat, szoknyákat az 1940-50-es években. A szoknyák egy része a fogásra volt felakasztva. Volt a hétkeznapló, és az ünneplő ruha. Ha ment a templomba, bevette magát a szobába, felöltözött a viseletbe. Szinte nem is az volt, mikor jött kifelé. Mintha nem nagydajkám lett volna. Teshönállót, nyakba való kendőt hordtak, télen vastag bársonykendőt. Kötény mindig volt előttük, ünnepnap is, deréktől lefelé mindent eltakart. Télen az iskolába nyakra való kendőbe mentek, az melegítette a testet. A férjes asszonyok bekötve hordták a fejüket. a hajukat nem vágatták, kontyba hordták, fityulával rögzítették. 1956-ban anyósomnak még volt fityulája. Javaslom a női viseletet az értéktárba való felvételre.

Vargáné Antal Ilona Apátfalva

Dr. Bárkányi Ildikó és Vargáné Nagyfalusi Ilona fotói